

Bioturvallisuuspöytäkirja suojelee luonnon monimuotoisuutta

Cartagenan pöytäkirja on osa laajempaa YK:n yleissopimusta, ns. biodiversiteettisopimusta, jonka tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden suojeleminen ja kestävä käyttö sekä geneettisten resurssien käytöstä aiheutuvan hyödyn oikeudenmukainen jakaantuminen.

Myös geeniteknologian käytön tulisi tukea näitä tavoitteita hyödyntämällä sen mahdollisuuksia ympäristön ja ihmisen kannalta turvallisesti. Tätä tarkoitusta varten biodiversiteettisopimuksen hyväksyneet valtiot laativat erillisen pöytäkirjan, jossa määritellään yhteiset periaatteet muuntogeenisten eliöiden (GMO) kansainväliseen käyttöön, erityisesti koskien niiden kuljetuksia. Cartagenassa vuonna 2000 hyväksytyyn pöytäkirjan tavoitteena on vastata sekä ympäristön, kuluttajien että kansainvälisen kaupan tarpeisiin.

Keskiössä ennalta varautuminen

Pöytäkirjalla varmistetaan, että eläviä, geeniteknologian avulla perimältään muunnettuja eliöitä - eli muuntogeenisiä organismeja - siirretään, käsitellään ja käytetään tavalla, joka ei aiheuta haittaa luonnon monimuotoisuudelle ja sen kestäväälle käytölle.

Pöytäkirja noudattaa ennalta varautumisen periaatetta ja siinä otetaan huomioon myös ihmisen terveydelle aiheutuvat riskit. Sopimuksen hyväksyneet maat eli osapuolet soveltavat muun muassa yhteisiä merkintä- sekä tuonti- ja vientisääntöjä muuntogeenisten eliöiden kuljettamisessa yli rajojen. Lisäksi pöytäkirjan soveltamisalan puitteissa neuvotellaan muuntogeenisten eliöiden käytöstä mah-

Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirja on kansainvälinen ympäristösopimus, jonka avulla halutaan varmistaa geeniteknologian turvallinen käyttö luonnon kannalta.

dollisesti aiheutuvien haittojen vastuista ja korvauksista. Sopimus kattaa kaikkien elävien perimältään muunnettujen eliöiden kansainväliset kuljetukset, lukuun ottamatta ihmislääkkeitä, joita säädellään muissa kansainvälisissä sopimuksissa ja organisaatioissa.

Sopimus otettu käyttöön laajasti

Pöytäkirjan merkitys on erityisen suuri kehitys- ja siirtymätalouksille, joilla alaan liittyvä lainsäädäntö on useimmiten vasta kehitteillä. Kansainväliset säännöt ovat tärkeitä myös siksi, että modernia bioteknologiaa kehitävä ja hyödyntävä toimiala toimii hyvin kansainvälisesti. Pöytäkirjan oli lokakuussa 2006 ratifioinut 134 valtiota ja Euroopan yhteisö. Suomessa bioturvallisuuspöytäkirja tuli voimaan syksyllä 2004.

EU:n yleiset geeniteknikaasäädökset kattavat pöytäkirjan määräykset. Kolmansiin maihin tapahtuvan muuntogeenisten eliöiden viennin osalta EU:n lainsäädäntöä on täydennetty ns. EY:n vientiasetuksella (EY N:o 1946/2003).

Suomen vastuuviranomaiset

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva geeniteknikan lautakunta on Suomen kansallinen toimivaltainen viranomainen sekä geeniteknikkalain että Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirjan määrittämistä tehtävissä. Ympäristöministeriö vastaa yhteyksistä Cartagenan pöytäkirjan sihteeristöön (kansallinen tiedonvälityskeskus).

Menettelytavat muuntogeenisten eliöiden siirroissa

Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirjalla säädelään elävien, muuntogeenisten eliöiden (LMO eli GMO) siirtoa, käsittelyä ja käyttöä kansainvälisissä siirroissa. GMO:ien käyttö-tarkoituksesta riippuen siirroissa noudatetaan eri menettelytapoja.

Ympäristöön levitettävät

- ennakkosuostumusmenettely

Viejä huolehtii kirjallisen ilmoituksen tekemisestä tuonnin kohteena olevan valtion toimivaltaiselle viranomaiselle ennen ensimmäistä siirtoa. Ilmoituksen on sisällettävä vähintään EU:n vientiasetuksen liitteessä I määritellyt tiedot. Viejän on varmistettava ilmoituksessa annettujen tietojen paikkansapitävyys. Ensimmäistä siirtoa ei saa tehdä ilman tuonnin kohteena olevan valtion etukäteistä kirjallista suostumusta.

Viejän on pidettävä kirjaa ilmoituksista, vastaanottoilmoituksista ja tuonnin kohteena olevan valtion päätöksistä vähintään viisi vuotta ja lähetettävä kopiot näistä asiakirjoista geenitekniikan lautakunnalle sekä EU:n komissiolle. Komissio saattaa asiakirjat yleisön saataville ympäristötiedon saatavuutta koskevien yhteisön säännösten mukaisesti. Viejän on varmistettava, että muuntogeenisen eliön mukaan liitettävässä asiakirjassa ilmoitetaan pöytäkirjan mukaiset vaadittavat tiedot ja että tiedot toimitetaan vastaanottavalle tuojalle.

Muuntogeenisten eliöiden tuonti EU:n ulkopuolelta edellyttää vastaanottajamaan hyväksyvää päätöstä. Kenttäkoetta koskeva tuontipäätös tehdään Suomessa geenitekniikan lautakunnassa. Viljeltävien muuntogeenisten kasvien tuonti EU:n alueelle edellyttää EU:n geenitekniikkalainsäädännön mukaista hyväksymistä.

Suoraan elintarvikkeena tai rehuna tai jalostukseen käytettävät

Viejän on noudatettava elintarvikkeena tai rehuna tai jalostukseen käytettäväksi tarkoitettujen muuntogeenisten eliöiden tuontia koskevia päätöksiä, jotka tuonnin kohteena oleva pöytäkirjan osapuoli on tehnyt pöytäkirjan määräysten mukaisesti tai jotka tuonnin kohteena oleva pöytäkirjan ulkopuolinen valtio on tehnyt pöytäkirjan tavoitteiden mukaisen kansallisen sääntelyjärjestelmänsä mukaisesti. Vaikka tuonnin kohteena oleva valtio jättäisi vahvistamatta ilmoituksen vastaanottamisen tai ei an-

taisi päätöstään tiedoksi, tämän ei katsota tarkoittavan, että se on suostunut kyseisen GMO:n tuontiin tai kieltänyt sen. Suoraan elintarvikkeena tai rehuna tai jatkojalostukseen tarkoitettua GMO:a ei saa viedä EU:sta, ellei se ole luvallinen yhteisössä tai ellei kolmannen maan toimivaltainen viranomainen ole nimenomaisesti hyväksynyt tuontia elintarvikkeita koskevan asetuksen ((EY) N:o 178/2002) vaatimusten mukaisesti.

Näiden tuotteiden tuonti Suomeen tapahtuu EU:n muuntogeenisiä rehuja ja elintarvikkeita koskevan asetuksen sekä ympäristövaikutusten osalta geenitekniikkalain mukaisesti.

Suoraan elintarvikkeena tai rehuna tai jalostukseen käytettäväksi tarkoitettujen muuntogeenisten eliöiden asiakirjvaatimuksista päätettiin pöytäkirjan kolmannessa osapuolikoukussa maaliskuussa 2006 (päätös BS.III/10). Kaupallisessa tuotannossa olevia GMO:ja sisältäviin lasteihin tulee liittää asiakirja, joka sisältää päätöksen mukaiset perustiedot lastin sisällöstä.

Suljettuun käyttöön tarkoitetut

Tuontivaltiolla on oikeus vaatia riskinarviointia ennen tuontia koskevan päätöksen tekemistä ja oikeus antaa lainkäyttövaltansa puitteissa suljettua käyttöä koskevia standardeja. Suljettuun käyttöön tarkoitettuja muuntogeenisiä eliöitä viedessään viejän on noudatettava pöytäkirjan mukaisia asiakirjvaatimuksia. Tuottaessa GMO:eja Suomeen suljettuun käyttöön noudatetaan geenitekniikkalakia. Käytöksi suljetussa tilassa luetaan esimerkiksi muuntogeenisten eliöiden kasvatusta tai säilytystä laboratorioissa, tuotantolaitoksissa tai kasvihuoneissa.

Kauttakulku

Viejän on varmistettava muuntogeenisten eliöiden kauttakulkuilmoituksen tekeminen sellaisille valtioille, jotka ovat päättäneet säännellä GMO:ien kauttakulkua alueellaan ja jotka ovat ilmoittaneet tästä päätöksestä bioturvallisuuden tiedonvälitysjärjestelmään.

Lisätietoa

Cartagenan pöytäkirjasta ja sen soveltamisesta saa kattavasti tietoa Bioturvallisuuden tietojärjestelmästä (Biosafety Clearing House, BCH), <http://bch.biodiv.org/>. Vapaasti käytettävästä tietokannasta löytyy tietoa muun muassa:

- 1) kansallisista vastuuviranomaisista, internet-sivustoista ja tietokannoista;
- 2) kansallisista ja kansainvälisistä säädöksistä ja ohjeista;
- 3) lupapäätöksistä, riskinarvioinneista ja GMO:ien yksilöllisistä tunnistuksista;
- 4) kehitysyhteistyöhankkeista ja koulutustarpeista;
- 5) bioturvallisuuden kansainvälisistä asiantuntijoista, sekä
- 6) tiedonvälitysjärjestelmistä ja -resursseista (mm. Biosafety Information Resource Centre).

Linkit

Bioturvallisuuden tietojärjestelmä <http://bch.biodiv.org/>

Bioturvallisuuspöytäkirja <http://www.biodiv.org/biosafety/default.aspx>

Geenitekniikan lautakunta <http://www.geenitekniikanlautakunta.fi>

Geenitekniikan lakiopas <http://www.finbio.net/lakiopas/index.html>

Ympäristöhallinnon geenitekniikkasivut <http://www.ymparisto.fi>

